

► Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΙΛΙΠΠΙΔΗ

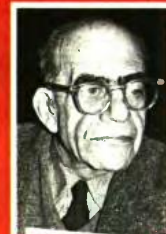
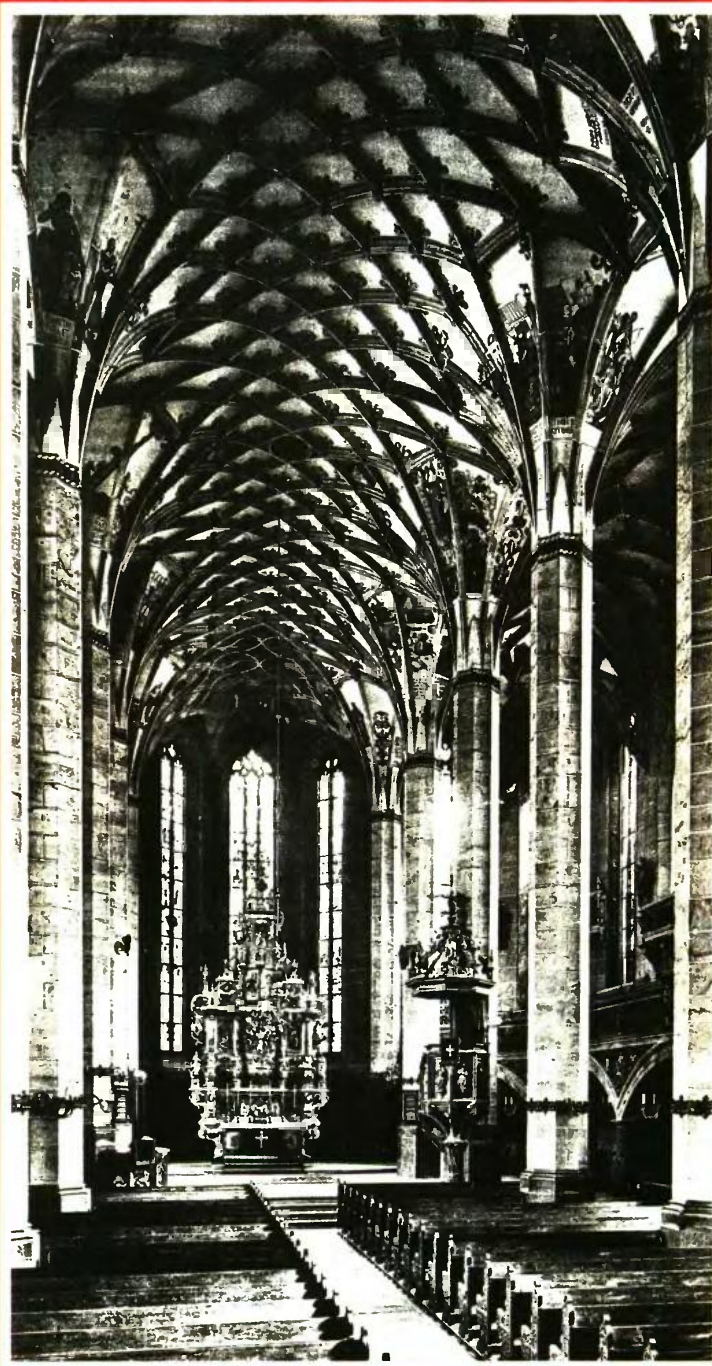
ΕΒΔΟΜΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ μετά την πρώτη δημοσίευση αυτού του δοκιμίου στην Αμερική, κυκλοφορεί τώρα σε ελληνική μετάφραση του Σάββα Κονταράτου από το ΜΙΕΤ. Το ελάχιστο αυτό κείμενο των 100 περίπου σελίδων με την πρόσθετη πλούσια εικονογράφηση είχε ως τώρα εντυπωσιακή διάδοση διεθνώς, απόδειξη της μεγάλης αξίας του.

Όταν ο Panofsky προσκλήθηκε να δώσει μια τιμητική διάλεξη στο καθολικό κολλέγιο των Βενεδικτινών μοναχών Saint Vincent της Πενσιλβάνια (ΗΠΑ), επέλεξε ως θέμα τη συσχέτιση σχολαστικισμού με γοθτική αρχιτεκτονική. Ο υπότιτλος του δοκιμίου εντοπίζει ακριβέστερα τις προθέσεις του: μια διερεύνηση της αναλογίας μεταξύ των τεχνών, της φιλοσοφίας και της θρησκείας του Μεσαίωνα.

Ούτε λίγο ούτε πολύ, ο σπουδαίος αυτός ιστορικός της τέχνης, που πέθανε το 1968, αναλάμβανε να διεισδύσει σε μια εποχή για την οποία η πληροφορία είναι περιορισμένη, ενώ αφθονούν οι προκαταλήψεις εναντίον της. Επιπλέον, αναζητούσε να συσχετίσει φιλοσοφία με αρχιτεκτονική, αν και ο ίδιος ξεκινώντας προειδοποιεί για τους κινδύνους που ελλοχεύουν πίσω από κάθε επιφανειακή σύγκριση ανάμεσα σε τόσο διαφορετικά πεδία του πνεύματος. Ίσως επειδή η κατασκευή που επινοεί συνεχώς ελέγχεται για την πειστικότητά της, καθώς τα επιχειρήματα που φέρνει δεν είναι αποδεικτικά αλλά αναλογικά, γι' αυτό η προσεκτική ανάγνωση του δοκιμίου γίνεται μια σπάνια απόλαυση για τον αναγνώστη.

Κεντρικός άξονας της σκέψης του Panofsky είναι ότι η τέχνη μεταφέρει ιδέες. Ουσιαστικά εδώ αναλαμβάνει να «εξηγήσει» τη γοθτική αρχιτεκτονική ως απόρροια της άνηψης του σχολαστικισμού, υποστηρίζοντας πως οι αρχιτέκτονες των γοθτικών ναών ήταν γνώστες των φιλοσοφικών ρευμάτων της εποχής τους, ως κοινό κτήμα των κοινωνιών της Ευρώπης. Για να πετύχει αυτή την εκ πρώτης όψεως

Αξεπέραστο δοκίμιο

ERWIN PANOFSKY

«Γοθική αρχιτεκτονική και σχολαστικισμός»

Μετάφραση: Σάββας Κονταράτος

Μέγιστο ΜΙΕΤ, 2018

Σελ. 160

ως απρόσμενη συσχέτιση, που ο ίδιος ονομάζει «σύμπτωση», θα προσφύγει στην έννοια του αναλυτικού στοχασμού, που βασίζεται στη λεπτομερή

διάκριση των μερών τα οποία απαρτίζουν κάθε κατασκευή, είτε πρόκειται για φιλοσοφικό στοχασμό είτε για καθεδρικό ναό. Στη βάση της, υποστη-

ρίζει ο Panofsky, μια τέτοια σύμπτωση είναι αποτέλεσμα κοινής πρόθεσης, με ελαφρά δική μου παράφραση, για να «διευθετηθεί η σύγκρουση μεταξύ λόγου

και πίστης». Μια τέτοια διαδικασία θα κατέληγε στη δημιουργία της αχανούς εγκυκλοπαιδείας (Summa) όπως και της περίτεχνης γοθτικής διακόσμησης

στους ναούς. Καθώς, μας εξηγεί ο Panofsky, κεντρικό ζήτημα ήταν η επίτευξη της σαφήνειας, στόχος ήταν η καθαρή «άρθρωση» στη διατύπωση και στη «μορφική έκφραση», κάτι που χαρακτηρίζει κάθε αρχιτεκτονικό μέλος εσωτερικά και εξωτερικά στους καθεδρικούς ναούς.

Σε αυτό το αξεπέραστο δοκίμιο ο Panofsky δεν συσχετίζει απλά τον σχολαστικισμό με τη γοθτική αρχιτεκτονική σαν δύο στατικά, παράλληλα συστήματα, αλλά τα επεξεργάζεται ως εξελισσόμενους ζωντανούς οργανισμούς μέσα στον ιστορικό χρόνο. Αρα, με επιδράσεις, οπισθοχωρήσεις και πρόβους, καθώς προσαρμόζονται σε νέες κάθε φορά συνθήκες. Ετσι, ο Μεσαίωνας παύει να είναι ένα σκοτεινό απολίθωμα, γίνεται ένα απίστευτα δραστήριο εργαστήριο ιδεών που συνδέει την αρχαιότητα με την Αναγέννηση.

Το κείμενο του Panofsky είναι «δύσκολο» και απαιτεί τη συνεχή εγρήγορση του αναγνώστη. Ο Σ. Κονταράτος έχει επιτελέσει έναν μεγάλο άθλο. Δεν είχε μόνο να μεταφράσει, με αξιόλογη ακριβολογία, ένα δύστροπο κείμενο με μακροσκελείς προτάσεις, αλλά επιπρόσθετα έπρεπε να διαχειριστεί μια δόλου συνθησμένη τεχνική ορολογία για την οικοδομική της γοθτικής αρχιτεκτονικής και τη συχνή προσφυγή του κειμένου σε λατινικές φράσεις. Δύο αντίστοιχα γλωσσάρια διευθετούν τα σχετικά προβλήματα που θα αντιμετωπίσει ο Έλληνας αναγνώστης. Από εκεί και πέρα όμως μένει επίτηδες μόνος του, και ορθά, να εξιχνιάσει τις δολιχοδρομίες της σκέψης του Panofsky. Ετσι, μπορεί οι αναφορές στις φιλοσοφικές τάσεις του Μεσαίωνα, που εκφράζονται μέσα από κείμενα του Θωμά Ακινάτη και την ποίηση του Δάντη, να μένουν σε ένα πρωτογενές επίπεδο, αλλά από την άλλη μεριά, έστω χωρίς ο αναγνώστης να είναι κάτοχος της πλήρους γνώσης, φωτίζονται τώρα ξαφνικά οι μορφές της μεσαιωνικής αρχιτεκτονικής αποκτώντας καινούργιο, πειστικό νόημα. Μεγάλο επίτευγμα, σπουδαία εκδοτική προσπάθεια.